
NOTAT 2009–19

Hest som tilleggsnæring

Torbjørn Haukås

Heidi Knutsen

Ane Margrethe Lyng

NILF

Norsk institutt for
landbruksøkonomisk forskning

Serie	Notat
Redaktør	Agnar Hegrenes
Tittel	Hest som tilleggsnæring
Forfattere	Torbjørn Haukås, Heidi Knutsen og Ane Margrethe Lyng
Prosjekt	Hest og næring (D533)
Utgiver	Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)
Utgiversted	Oslo
Utgivelsesår	2009
Antall sider	15
ISBN	978-82-7077-762-4
ISSN	0805-9691
Emneord	hestehold, økonomi, tilleggsnæring, driftsøkonomiske analyser

Litt om NILF

- Forskning og utredning angående landbrukspolitikk, matvaresektor og -marked, foretaksøkonomi, nærings- og bygdeutvikling.
- Utarbeider nærings- og foretaksøkonomisk dokumentasjon innen landbruket; dette omfatter bl.a. sekretariatsarbeidet for Budsjettnemnda for jordbruket og de årlige driftsgranskingene i jord- og skogbruk.
- Utvikler hjelpemidler for driftsplanlegging og regnskapsføring.
- Finansieres av Landbruks- og matdepartementet, Norges forskningsråd og gjennom oppdrag for offentlig og privat sektor.
- Hovedkontor i Oslo og distriktskontor i Bergen, Trondheim og Bodø.

Forord

Interessen for bruk av hest til sports- og fritidsaktiviteter er økende i Norge. En vesentlig del av hesteholdet drives med utgangspunkt i landbrukseiendommer, og hestenæring er en viktig del av drifta på mange bruk, enten som tilleggsnæring til jordbruk, eller som hovedaktivitet.

Våren 2008 fikk NILF i oppdrag av fylkesmannen i Rogaland å gjennomføre driftsanalyser på fire bruk som hadde hest som tilleggsnæring. Samtidig ble det gjennomført en spesialundersøkelse blant bruk som er deltagere i driftsgranskingene i jord- og skogbruk, som har hest som tilleggsnæring. I dette notatet presenteres resultater fra analysene som ble gjort på brukene i Rogaland, og spesialundersøkelsen på driftsgranskingsbruk.

Notatet er skrevet av Ane Margrethe Lyng, Torbjørn Haukås og Heidi Knutsen. Ane Margrethe Lyng var prosjektleder fram til høsten 2008 og har gjennomført mesteparten av analysene og skrevet store deler av notatet. Torbjørn Haukås og Heidi Knutsen har stått for slutføringen av arbeidet. Anne Bente Ellevold har klargjort manuskriptet for trykking.

Vi takker alle som velvillig har stilt regnskapene sine til disposisjon og ellers alle som har bidratt med data til undersøkelsene.

Oslo, desember 2009

Ivar Pettersen

Innhold

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Bakgrunn for undersøkelsen.....	1
1.2	Formål	1
1.3	Metode og definisjoner.....	2
2	RAMMEBETINGELSER	3
2.1	Hesten i landbrukspolitikken.....	3
2.2	Skatte- og avgiftsbestemmelser.....	4
3	RESULTATER – ANALYSERTE BRUK I ROGALAND OG BRUK MED HESTEHOLD I DRIFTSGRANSKINGENE	5
3.1	Analyserte bruk i Rogaland.....	5
3.2	Sammenligning med andre produksjoner.....	8
3.3	Hest som tilleggsnæring i driftsgranskingene	9
3.4	Spørreundersøkelse	11
4	RINGVIRKNINGER AV HESTEHOLD	13
4.1	Sysselsetting.....	13
4.2	Hesten som landskapspleier og bindeledd mellom bygd og by	13
	KILDER	15

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for undersøkelsen

Antall hester i Norge sank i takt med mekaniseringen i landbruket og var på sitt laveste på 1960-tallet. I løpet av de siste 30 årene er hestetallet fordoblet og ligger i dag rundt 50 000,¹ og årlig bedekkes det om lag 5 000 hopper. Interessen for ridesporten har vært sterkt økende siste tiår og Norges Rytterforbund har om lag 36 000 medlemmer fordelt på 320 klubber. Av alle hester i Norge er 45 prosent registrert i Det norske travselskap. Resten nyttes til andre formål, blant annet som fritidshest.

Til sammenligning er det nesten 300 000 hester i Sverige, og hesteholdet er den femte største inntektskilden i landbruket i Sverige (Jordbruksverket 2005). Hvert sjette svenske bruk har en eller flere hester på gården, og i de fleste tilfeller er oppstalling av hest og avl en kompletterende inntektskilde på bruket. Dette viser at det bør være et vekstpotensial for hest i Norge. Som eksempel på dette kan nevnes at Norge hvert år importerer i overkant av 1 000 hester, mens det eksporteres vel 100 stykker.

I dag bruker vi hesten først og fremst til sport og fritidsaktivitet, og bruken av hest i jordbruket er minimal. I skogbruket har det derimot vært en økende interesse for bruk av hest, særlig til tynning og transport av tømmer over korte distanser.

Forskning på hest har hatt et oppsving siste år, og flere sider av næringen er nå under utredning, men det er lite eller ingen dokumentasjon over økonomien i de ulike næringene, særlig innen foretak knyttet til fritids- og sportshest mangler det dokumentasjon. Gjennomsnittskostnadene for hestehold i Sverige er beregnet til 40 000 svenske kroner i året (kilde). Det finnes ikke tilsvarende beregninger for Norge, men det er grunn til å tro at kostnadene er høyere her. De største kostnadene knytter seg til fôr, utstyr og tjenester.

Høsten 2008 gjennomførte NILF driftsanalyser for fire bruk som hadde hest som tilleggsnæring på oppdrag fra Fylkesmannen i Rogaland. Samtidig ble det gjennomført en spesialundersøkelse blant bruk med hestehold som er deltagere i driftsgranskingene i jord- og skogbruk. I dette notatet presenteres resultater fra analysene som ble gjort på brukene i Rogaland og spesialundersøkelsen på driftsgranskingsbruk.

Hestevirksomheten i Norge domineres av små enheter hvor det ofte er uklart skille mellom næringsvirksomhet og hobbyvirksomhet. Dette uklare skillet vil i en del tilfeller medføre skattemessige problemer og ulik ligningsbehandling. I tillegg kan det uklare skillet føre til ulike konkurranseforhold innenfor virksomhetsområdet.

1.2 Formal

Med de to undersøkelsene ønsket vi å se på investeringskostnader, økonomi og suksesskriterier på utvalgte bruk med hestenæring som en viktig del av driften. Vi ønsket spesielt å se på bruk som driver med hest som næring, og hvor det tidligere har vært tradisjonell landbruksdrift, eller der det er en kombinasjon av tradisjonell drift og næringsvirksomhet med hest.

I tillegg vil vi beskrive rammebetingelser for hestenæringen, og vurdere hvor det synes å være behov for avklaring og presiseringer.

¹ Tallet er usikkert. ECON (2009) anslår at det er 65 000 hester i Norge.

1.3 Metode og definisjoner

En metode for å få innsikt i økonomien for hestenæring, er å velge ut noen case der en gjør en grundig økonomisk analyse. Her har vi valgt seks bruk som er deltakere i driftsgranskingene, fire fra Østlandet, ett fra Sørlandet og ett fra Vestlandet, og fire bruk fra Rogaland som er rekruttert spesielt til dette prosjektet, i samarbeid med FMLA Rogaland. På alle brukene har det tidligere vært drevet tradisjonelt landbruk, og de aller fleste driver fortsatt tradisjonelt jordbruk ved siden av hestehold i ulike former.

For alle brukene har vi gjort opp regnskap for hestenæringen etter samme prinsipper som i driftsgranskingene. For fem bruk har vi supplert med en spørreundersøkelse basert på telefonintervju eller spørreskjema tilsendt som post.

I dette prosjektet har vi brukt «hestenæringen» som et samlebegrep som omfatter hesteholdet både som næringsvirksomhet og som hobbyaktivitet.

2 Rammebetingelser

2.1 Hesten i landbrukspolitikken

Selv om hestens innsats i det tradisjonelle landbruket er meget liten i dag, drives en vesentlig del av hestenæringen med utgangspunkt i landbrukseiendommer som enten er i full drift, eller hvor jordbruksdrifta helt eller delvis er nedlagt. Bruk av hest i en eller annen sammenheng på disse eiendommene vil derfor kunne ha stor betydning for hvordan areal og bygninger blir brukt.

I St.meld. nr. 19 (1999–2000) Om norsk landbruk og matproduksjon blir dette beskrevet slik (Landbruksdepartementet 1999):

«Hestenæringen skaper indirekte en brutto inntekt i landbruket på om lag 400 mill. kr årlig i form av konsumert fôr og leie av staller. Landbruksdepartementet vil bidra til at hesteholdet får en utvikling i takt med etterspørselen. Det innebærer å legge til rette for arbeidsplasser i distriktene og å bedre utdannelsestilbudet. For å sikre avlsarbeidet og arbeidet med hest gjennom de nasjonale hestesentra, vil en bidra til at Norsk Rikstoto forblir konkurransedyktig i spillemarkedet.»

Det er lagt liten vekt på hesten i utforming av landbrukspolitikken. Med det økte økonomiske omfanget hesteholdet har fått de senere årene, og den politiske viljen til å gjøre landbruksbegrepet mer omfattende som kommer til syne bl.a. gjennom Landbruks- og matdepartementets strategi for næringsutvikling 2007–2009 (LMD 2007), er det behov for å få bedre synliggjort ulike deler av hesteholdet i landbrukspolitikken.

Jordbruksavtalen gir ikke styringssignaler for økonomien i hesteholdet på samme måten som for andre landbruksprodukter. Areal som blir benyttet til hestehold, blir behandlet som andre jordbruksareal når det gjelder areal- og kulturlandskapstillegg, og satsene varierer med geografisk beliggenhet og vekstslag, men når det gjelder tilskudd per dyr, gis det bare tilskudd til hester som brukes i avl og hester yngre enn tre år. Det gis tilskudd til avlører for hest hvis foretaket er definert som jordbruksbedrift og tilfredsstiller krav til omsetning.

Flere lover danner rammer for hvordan en landbrukseiendom kan utnyttes til alternativ virksomhet. De viktigste lovene i denne sammenheng er:

- Odels- og konsesjonsloven
Dersom en landbrukseiendom overføres til et ansvarlig selskap eller et aksjeselskap, faller odelen på eiendommen bort. Det samme gjelder dersom eiendommen omdannes til næringseiendom i hestenæringen. I tillegg vil det være vanskelig å få konsesjon ved slike endringer.
- Jordloven
Jordloven setter meget strenge grenser for oppdeling av landbrukseiendommer. Endring av deler av jordloven er nå sendt ut på høring; - bl.a. opphøring av delingsforbudet. Dette vil kunne gjøre det enklere å dele opp eksisterende landbrukseiendommer slik at deler av den kan skilles ut for hestehold.
- Plan- og bygningsloven
Plan- og bygningsloven trekker opp hovedretningslinjene for den bygge- og anleggsvirksomhet som er tillatt i LNF-områder (landbruks-, natur- og friluftsområder). I LNF-begrepet inngår bl.a. anlegg for oppstalling av hest, mindre ridehall og

rideanlegg inkludert utleie dersom anlegget er tilpasset brukets størrelse og drift. Større anlegg inngår ikke i LNF-begrepet. Ved en spørreundersøkelse i utvalgte kommuner må det avklares om bygningsloven og tilgrensende lovverk skaper hindringer for etablering av hestenæring.

Mye av hesteholdet finner sted i bynære områder, men hesteholdet kan også utnyttes i distriktpolitikken ved å legge til rette for etablering av næringsvirksomhet med hest eller for bosetning som gjør det mulig å holde hest på privat basis. En slik tilrettelegging vil også gi ringvirkninger i lokalsamfunnet både økonomisk og sosialt.

2.2 Skatte- og avgiftsbestemmelser

Skatte- og avgiftsbestemmelser er viktige rammebetingelser for all næringsvirksomhet. Når det gjelder hestehold, er det flere forhold som kan være interessant og nyttig å analysere nærmere for om mulig å komme fram til forslag om lov- og forskriftsendringer som vil være til gunst for hestenæringen. Hestenæringen må i denne sammenheng ses på i forhold til andre sammenlignbare næringer, og provenytapet for det offentlige må beregnes ved eventuelle regelendringer.

Ligningspraksis viser at det ofte er tvil om en aktivitet er å betrakte som næringsvirksomhet eller som ikke-økonomisk aktivitet. Det viktigste kriteriet for grensedragningen mellom næringsvirksomhet og ikke-økonomiske aktiviteter, er om aktiviteten objektivt sett er egnet til å gi overskudd når en ser aktiviteten over en passende tid. Tvilstilfeller inntreer naturlig nok ofte i forbindelse ved start av ny virksomhet, og dette gjelder ikke minst ulike former for hestehold.

I innstillingen fra hestepolitisk utvalg i Norges Bondelag (2007), peker utvalget på at noen av de største utfordringene knyttet til virksomhet med hest er i forbindelse med skatte- og avgiftsspørsmål. Dagens retningslinjer gir ikke klare skillelinjer i forhold til hva som er næring og hva som er hobby. Det fører til at det blir opp til skattemyndighetene å gjøre en skjønnsmessig vurdering av hver enkelt virksomhet i forhold til hva som er næring og hva som er hobby. For hestenæringen gir dette uforutsigbar og ulik praksis.

3 Resultater – analyserte bruk i Rogaland og bruk med hestehold i driftsgranskingene

3.1 Analyserte bruk i Rogaland

Omtale av brukene

- Bruk A har tidligere drevet jordbruk. Driver med ridehester, privat oppstalling og rideskole. Oppfatter lønnsomheten som god, og har ønske om å utvide både rideskole og privat oppstalling.
- Bruk B driver rideskole og turridding pluss tradisjonelt jordbruk. Har rimelig driftsopplegg uten ridehall og har relativt ny stall.
- Bruk C driver med utleie av stall. Bruker har ingenting med drifta å gjøre bortsett fra litt administrasjon. Selger grovfôr til dem som har oppstalling. Bruker tidligere driftsbygninger til oppstalling av hester.
- Bruk D driver avl og oppstalling av privathester, ridehall og utebane. Selger også litt fôr.

Ressursgrunnlag

Tabell 3.1 viser verdien av stall, ridebaner, ridehall, rideveier og hester per 31.12.2007.

Tabell 3.1 Eiendeler hestehold 31.12.2007

	Bruk A	Bruk B	Bruk C	Bruk D
Stall	509 994	374 999	795 000	1 140 668
Ridebane	365 035	21 320		
Ridehall	1 055 160			500 000
Rideveier		73 440		
Hester	100 000	540 000		304 000
Sum	2 030 189	1 009 759	795 000	1 944 668

Arealgrunnlag og arbeidsinnsats i hesteholdet

Tabell 3.2 viser arealgrunnlag på bruket og arbeidsinnsatsen i hesteholdet. Vi ser at det er stor variasjon på bruken med hensyn til størrelse omfang. Arealet varierer fra 65 til 353 dekar. Arbeidsinnsatsen varierer fra 0,1 årsverk til 2,68 årsverk

Tabell 3.2 Arealgrunnlag og arbeidsinnsats i hesteholdet, arbeidsinnsats er gjennomsnitt 2006/2007

Aktivitet	A	B	C	D
	Ride- hest/skole	Rideskole/ turridning	Oppstalling	Rideskole
Areal, daa	353	65	104	340
Av dette brukes til hest	353	65	104	115
Arbeidstimer, sum timer	4 937	3 941	170	2 128
av dette utgjør leid arbeid	2 437	1 441	0	0
av dette utgjør ubetalt arbeid	0	0	0	500
Antall arsverk	2,68	2,14	0,09	1,15

Inntekter, kostnader og resultatregning

Inntektssida viser som venta også stor variasjon, tabell 3.3. Det er variasjon fra kr 260 000 til kr 1,3 mill. De store postene er leieinntekter og kursinntekter fra rideskole. Offentlige tilskudd er inne i svært liten grad i hestenæringa.

Tabell 3.3 Inntekter, gjennomsnitt 2006/2007

Aktivitet	A	B	C	D
	Ride- hest/skole	Rideskole/ turridning	Oppstalling	Rideskole
Produksjonsinntekter, kr				
<i>Forinntekter</i>	<i>210 145</i>	<i>0</i>	<i>127 056</i>	<i>16 240</i>
av dette utgjør høy, silo og beite	154 590	0	127 056	16 240
av dette utgjør kraftfor	55 556	0	0	0
<i>Salg av spon</i>	<i>80 816</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Leieinntekter</i>	<i>324 013</i>	<i>26 211</i>	<i>107 923</i>	<i>524 088</i>
av dette utgjør utleie av bokser	299 063	26 211	0	382 828
av dette utgjør utleie av rideanlegg	24 950	0	107 923	141 260
<i>Kursinntekter</i>	<i>560 855</i>	<i>777 195</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>salg av hest</i>	<i>0</i>	<i>68 600</i>	<i>0</i>	<i>10 000</i>
<i>Tilskudd</i>	<i>137 363</i>	<i>66 502</i>	<i>21 000</i>	<i>27 794</i>
av dette utgjør areal og kult.l.tilsk.	110 496	16 502	14 025	19 174
av dette utgjør husdyrtilskudd	495	0	0	8 620
<i>Andre inntekter</i>	<i>36 825</i>	<i>70 465</i>	<i>4 000</i>	<i>48 058</i>
<i>Sum produksjonsinntekter</i>	<i>1 350 016</i>	<i>1 008 973</i>	<i>258 223</i>	<i>626 180</i>

Kostnadssiden er også preget av aktivitet og størrelse (tabell 3.4). Det er de faste kostnadene som dominerer, og utgjør 62 prosent av kostnadene.

Tabell 3.4 Kostnader, gjennomsnitt 2006/2007

Aktivitet	A	B	C	D
	Ride- hest/skole	Rideskole/ turridning	Oppstalling	Rideskole
Kostnader, kr				
<i>Sum variable kostnader</i>	<i>293 891</i>	<i>217 348</i>	<i>22 313</i>	<i>186 929</i>
av dette utgjør kraftfor	51 702	8 775	0	65 882
av dette utgjør grovfor	21 028	25 530	0	61 700
av dette utgjør strø	115 770	0	0	0
av dette utgjør gjødsel og kalk	24 660	8 112	16 535	0
<i>Skoing</i>	<i>25 157</i>	<i>0</i>	<i>1 545</i>	<i>55 782</i>
<i>Sum faste kostnader, ekskl. avskrivinger</i>	<i>444 232</i>	<i>242 546</i>	<i>62 201</i>	<i>113 489</i>
av dette utgjør leid arbeid	198 812	173 012	0	0
av dette utgjør maskinleie	34 729	0	32 837	57 668
av dette utgjør vedlikehold bygninger	39 305	5 661	10 611	2 274
av dette utgjør traktor	14 726	5 661	0	0
av dette utgjør jordleie	19 000	0	0	0
av dette utgjør forsikring	23 180	3 744	2 541	9 915
<i>Avskrivinger</i>	<i>121 574</i>	<i>58 879</i>	<i>78 650</i>	<i>75 667</i>
av dette utgjør bygninger	96 942	42 733	71 666	64 666
av dette utgjør traktor, mask./redsk.	24 632	12 066	6 984	11 000
<i>Sum kostnader</i>	<i>859 697</i>	<i>518 773</i>	<i>163 164</i>	<i>376 085</i>

Resultatet viser en gjennomsnittlig lønnsevne pr time på kr 118 og et vederlag per årsverk på kr 260 000. Som i alle andre produksjoner er spredningen stor, og varierer fra kr 130 000 til over kr 500 000 pr årsverk (tabell 3.5). Det var ikke sammenheng mellom driftsoverskudd og vederlag per årsverk. Bruket med minst overskudd i kroner i drifta og dermed minst bidrag til totaløkonomien, hadde høyest vederlag pr årsverk. Det var imidlertid lite arbeidsintensiv drift på det bruket, og arbeidsinnsatsen var bare på 0,1 årsverk.

Tabell 3.5 Resultater, gjennomsnitt 2006/2007

Aktivitet	A	B	C	D
	Ride- hest/skole	Rideskole/ turridning	Oppstalling	Rideskole
Resultatberegning, kr				
Dekningsbidrag, inklusiv tilskudd	1 056 125	791 626	235 910	439 251
Dekningsbidrag uten tilskudd	918 762	725 124	214 910	411 457
Driftsoverskudd i hestenæringa	490 320	490 201	95 059	250 095
Vederlag til alt arbeid og egenkapital per årsverk	257 610	309 171	503 987	132 953
Lønnsevne per årsverk, hest	208 142	281 611	453 295	106 151
Lønnsevne per time, hest	112,82	152,64	245,69	57,54

Det er selvsagt vanskelig å trekke generelle konklusjoner om lønnsomhet ut fra fire regnskap, men følgende er noen observasjoner. Ut fra resultatene kan det se ut som om utleie uten arbeidsinnsats men inkl vedlikehold, gir brukbar lønnsomhet, og kan egne seg som binæring (på linje med utleie av bolighus som er vanlig i driftsgranskingene). Rideskoledrift er driftsformen som ser ut til å kunne gi levegrunnlag for brukeren. Utleie av bokser kan lønne seg, men bruker bør være engasjert og ha det som supplement til egen drift/egne hester.

3.2 Sammenligning med andre produksjoner

I tabell 3.6 og 3.7 er gjennomsnittstall for de fire brukene i Rogaland sammenlignet med tall for melkeproduksjon og sauehold fra driftsgranskingene (NILF 2007). På inntektssiden er det særlig forskjell på hvor stor del av inntektene som kommer fra markedet. I gjennomsnitt for hestebukene kommer 92 prosent av inntektene fra markedet, mens melkebrukene får 63 prosent av inntektene fra markedet og sauebrukene bare får 43 prosent fra markedet. På kostnadssiden ligger hestebukene mellom sauebrukene og melkeproduksjonsbrukene.

Tabell 3.6 Sammenligning med melkeproduksjon og sauehold, arbeid, inntekter og kostnader²

Ar Aktivitet	Hest 06/07 Snitt 4 bruk	Spredning	Mjøl k 06 landstall	Sau 06 landstall
Areal, daa	216	(63–353)	276	178
Av dette brukt til hest	159	(65–353)		
Arbeidstimer, sum timer	2 794	(170–4 937)	3 390	2 147
Av dette utgjør leid arbeid	969	(0–2 437)	534	272
Av dette utgjør ubetalt arbeid	125	(0–500)	164	79
Antall arsverk	1,51	(0,09–2,68)	1,84	1,16
Produksjonsinntekter, kr				
Markedsinntekter	748 142		587 125	176 496
Tilskudd	63 145		333 759	234 838
<i>Sum produksjonsinntekter</i>	811 287	(258 223–1 350 016)	920 884	411 334
Kostnader, kr				
<i>Sum variable kostnader</i>	180 120	(22 313–293 891)	281 811	99 797
<i>Sum faste kostnader, eks. avskr.</i>	215 617	(62 201–444 232)	297 918	159 777
<i>Avskrivinger</i>	83 693	(58 879–121 574)	89 722	45 993
<i>Sum kostnader</i>	479 430	(163 164–859 697)	669 451	305 567

² Tall for melkeproduksjon og sau er hentet fra driftsgranskingene (se <http://www.nilf.no/Publikasjoner/Driftsgranskinger/Nn/2007/Publikasjon2006.pdf>) og viser gjennomsnitt for tilfeldig utvalgte bruk som skal være representative for driftsformen. Brukene med hestehold er spesielt plukket ut for å være med i spesialundersøkelsen, og er derfor ikke et representativt utvalg.

Sammenligning av resultatene viser at hestebbrukene har best økonomisk resultat både med tanke på driftsoverskudd, som er det økonomiske bidraget totalt, og for vederlag per årsverk. Tallmaterialet for hestebbruk er lite. Man må derfor være forsiktig med å trekke generelle konklusjoner.

Tabell 3.7 Sammenligning med melkeproduksjon og sauehold³, resultatregning, kr

Ar Bruksnr	Hest 06/07 Snitt alle	Mjolk 06 Landstall	Sau 06 Landstall
Dekningsbidrag, inklusiv tilskudd	631 167	639 073	311 537
Dekningsbidrag uten tilskudd	568 022	305 314	76 699
Driftsoverskudd	331 858	251 433	105 767
Vederlag til alt arbeid og egenskap per årsverk	260 401	163 245	114 940
Lønnsevne per årsverk	222 316	144 675	100 196
Lønnsevne per time	118,57	77,17	53,44

3.3 Hest som tilleggsnæring i driftsgranskingene

Driftsgranskinger i jord- og skogbruk er en årlig regnskapsundersøkelse blant om lag 900 driftsenheter (bruk) i jordbruket. Bruka er tilfeldig utvalgte fra produksjons-tilskuddsregisteret ut fra driftsform, størrelse og region. Utvalget er gjort med tanke på at bruka skal være representative innen tradisjonell jordbruksproduksjon.

Vel halvparten av deltakerne har en eller annen form for tilleggsnæring. Det vil si næringsaktivitet utenom tradisjonelt jordbruk av et visst omfang basert på landbruksressursene. Diverse aktiviteter med hest i næringssammenheng blir i driftsgranskingene regnet som tilleggsnæring. Vi har laget en analyse av næringsaktivitetene på hest i driftsgranskingene for 2006 og 2007. Det var fem bruk med hest i 2006 og seks i 2007. Gjennomsnittstall for hvert år er gjengitt i tabell 3.8 som også viser spredning på noen av postene i 2007.

Tabell 3.8 Hest i næring. Resultat fra driftsgranskingene 2006 og 2007

	2006	2007	Spredning 2007
Antall bruk	5	6	
Salgsinntekter	258 035	278 253	
Leieinntekter	34 327	57 157	
Tilskudd	11	23 494	
Andre inntekter	2 975	167	
Sum inntekter	295 348	359 071	(23 000 – 916 000)
Varekjøp	18 768	68 571	
Lønn	486	26 649	
Energi	5 640	4 083	
Bygninger	22 824	25 122	
Maskiner	24 289	22 273	
Diverse	3 108	224	
Administrasjon	18 168	17 449	
Forsikring	6 489	8 657	
Andre kostnader	9 679	48 254	
Sum kostnader ekskl.avskr	109 452	221 282	(10 600 – 325 000)
Avskr. bygn	22 054	26 121	
Avskr. mask	1 000	833	
Avskr. annet	213	178	
Sum kostnader	132 720	248 415	(10 600 – 427 000)
Driftsoverskudd	162 628	110 656	(12 300 – 490 000)
Lønnsevne	137 334	101 802	
Lønnsevne/time	105,40	64,06	(-4 – 143)
Ved. pr årsverk	218 399	164 644	(1 800 – 330 200)
Arbeid familie	1 253	1 039	
Leid arbeid	50	550	
Sum arbeid	1 303	1 589	(500 – 2 750)
Innsatt kapital			
Bygninger	547 935	639 175	
Maskiner	14 000	10 833	
Annet	76 202	153 020	
Sum kapital	638 137	803 028	(56 000 – 3 700 000)

Bruka som driver med hest i driftsgranskingene, er nokså ulike både med tanke på type aktivitet og omfang. Det er rideskole, ridehall, boksutleie, kjøring og oppal av hest, salg av utstyr med mer. Dessuten har noen en kombinasjon av flere aktiviteter.

Bruttoomsetning varierer fra kr 23 000 til kr 916 000. Arbeidsinnsatsen varierer mellom 0,3 og 1,4 årsverk. Lønnsomheten i hestenæringa varierer også mye fra bruk til bruk. I denne analysen varierer vederlag pr årsverk mellom kr 1 800 og kr 330 200. På et såpass lite tallgrunnlag er det derfor vanskelig å si noe generelt om lønnsomheten i de ulike aktivitetene. Likevel viser resultatene at det mulig å oppnå akseptabel lønnsomhet på næringsaktivitet med basis i hest. Alle bruk som er med i driftsgranskingene, har en tradisjonell jordbruksproduksjon over et gitt omfang (standard dekningsbidrag større enn om lag kr 80 000). Alle bruka i denne analysen viser at hesteaktiviteten gir et posi-

tivt bidrag til totaløkonomien på bruket i varierende grad. Driftsoverskuddet fra næringsaktivitet på hest svinger mellom 12 000 kroner og nærmere en halv million kroner.

3.4 Spørreundersøkelse

I forbindelse med analysen av bruk med hest i Rogaland og spesialundersøkelsen på bruk med hest i driftsgranskingene, ble det gjennomført en spørreundersøkelse blant 5 deltagere for å kartlegge bakgrunnen for hesteholdet, flaskehalser og suksesskriterier. Spørreundersøkelsen ble gjennomført som intervjuer, enten ved besøk på bruket eller gjennom en telefonsamtale med brukeren.

Interesse for hest var den viktigste drivkraften for å starte med hest. Ønsket om å utnytte ressursene på gården var et annet viktig element. Arealressursene og til dels bygningene, er en viktig forutsetning for å kunne drive med hest. I tillegg ble gode markedsforhold nevnt, for mange var det en viktig forutsetning at det var stor interesse i området for å bruke de tjenestene som kunne tilbys. Noen nevnte også at det var viktig å bedre lønnsomheten og spe på inntektene samtidig som det var mulig å skape seg en arbeidsplass på bruket.

Framtidsplanene varierer fra tanker om dobling av drifta til reduksjon på grunn av for mye arbeid. Det var ingen av respondentene som hadde tenkt å avvikle drifta.

Respondentene mente at nærhet til markedet var viktig for å kunne lykkes med drifta. Bynære områder har derfor åpenbare fordeler i forhold til områder i mer rurale strøk. Noen av respondentene påpekte at holdningene i den lokale forvaltningen er viktige for om man skal lykkes med satsing på hest. Svarene viste at det var store forskjeller mellom ulike kommuner med tanke på innstilling og tilrettelegging for næringa. Et godt hestemiljø ble også nevnt som en viktig faktor. Hvis det er flere i nabolaget som har og driver med hest, åpner det for felles tiltak og virker konfliktforebyggende.

Noen nevner trafikkøkning og parkeringsbehov som et problem. Mange som kommer og drar, genererer trafikk på bruket. Gjødsselhandtering er et annet problem. Gjødssel fra hest inneholder mye spon og blir handtert som spesialavfall. Enkelte bønder har nyttet sjansen til å skape seg næring ved å kompostere gjødsla og bruke den i produksjonen.

Ellers ble stressende hverdag og vanskelig økonomi nevnt som andre flaskehalser ved hesteholdet. Når hesteholdet vokser til en stor bedrift, blir det mye å administrere. Mangel på arbeidshjelp ble nevnt som en av grunnene for å trappe ned på drifta. Mangel på ridentier og problemer i nabolaget var flaskehalser for enkelte. Andre nevnte motstand og motarbeidelse fra lokal forvaltning og i landbruksnæringa som flaskehalser.

4 Ringvirkninger av hestehold

4.1 Sysselsetting

Gjennomsnittskostnad for hestehold i Sverige er beregnet til 40 000 svenske kroner i året (Jordbruksverket, 2005), og det er grunn til å tro at tallet er høyere i Norge. Det vil være store variasjoner avhengig av hvor hesten er oppstallet og hvilke fasiliteter som tilbys. De største kostnadene er knyttet til fôr, utstyr og tjenester. Hesteholdet genererer derfor inntekter til fôrprodusenter, som ofte er lokale bønder, og til lokale leverandører av utstyr og tjenester.

Trav- galopp- og ridehester som brukes i konkurranser, har et betydelig høyere forbruk av fôr, tjenester og utstyr enn hobbyhesten. Flere foretak har spesialisert seg på dette segmentet, og leverer spesialfôr, transport og utstyr tilpasset konkurransehest, kusk og rytter. Trav- og galoppsporten bidrar også, særlig gjennom totalisatorspillet, til omfattende næringsvirksomhet knyttet til spill på hest. De fleste hesteeiere har imidlertid hest kun som hobby, men også denne typen hestehold medfører betydelig ressursinnsats og arbeid.

Utleie av hest er en viktig del av hestenæringen. Mest vanlig er rideskoler, hesteturisme og turridding og helse-/terapiridding. Rideskoler organiseres oftest gjennom rideklubber, og de sysselsetter alt fra instruktører, hovslagere og stallfolk til lokale entreprenører som utvikler og vedlikeholder anlegg og bygningsmasse.

Det er etter hvert etablert mange foretak som har spesialisert seg på hest og hestefolk. Blant annet har det de senere årene dukket opp nye foretak som tilbyr helsetjenester til hest, blant annet hestekiropraktorer, -massører, -akupunktører etc. Disse foretakene har sett mulighetene i et marked under utvikling, og har derfor evnet å utnytte potensialet i næringen. Innenfor helse er det i dag egne terapeuter som har spesialisert seg på terapiriding og driver egen virksomhet. Dette illustrerer at de positive ringvirkningene fra hestehold og -næring er store og økende. Vi har likevel ikke forsøkt å tallfeste disse ringvirkningene.

4.2 Hesten som landskapspleier og bindeledd mellom bygd og by

Hest og hestehold har i dag betydning for mennesker og samfunn særlig gjennom idrett og fritidsvirksomhet, dessuten næringsvirksomhet innen jordbruk med betydning for distriktspolitikk og miljø. I dag gjennomgår jordbruket betydelige strukturendringer som også gir tydelige utslag i det norske landskapet. Bruksenhetene blir færre og større. De beste arealene blir holdt i produksjon, mens mer marginale arealer blir lagt brakk og gror til. Hesten er avhengig av jordbruksareal både til fôrproduksjon, oppstalling og beite. Hovedfôret er grovfôr, og hesten er derfor et arealkrevende dyr. Nedgang i antall melkebruk og salg av melkekvoter har i mange distrikt ført til overskudd av grovfôr og ledige driftsbygninger. Areal som det ikke lenger er bruk for til matproduksjon, kan utnyttes til annen næringsvirksomhet; - blant annet hestehold. På denne måten blir produksjonspotensialet tatt vare på og den verdiskapingen som finner sted, vil være både spesifikk for den enkelte yrkesutøver og kollektiv for samfunnet.

Et allsidig næringsliv medvirker til å gjøre næringsstrukturen mer robust i forhold til skiftende markedsforhold og sterkere konkurranse, og er dessuten viktig med tanke på rekruttering.

I en framtidig situasjon hvor vi kan forvente økt konkurranse for norskproduserte matvarer, vil bruk av jordbruksareal til hesteformål bidra til å lette presset i landbrukspolitikken i og med at de tjenester som hestenæringen tilbyr, ikke er konkurranseutsatt med hensyn til utlandet.

Hesten er, foruten å være kilde til næringsvirksomhet, med på å gjøre landsbygden levende, uten at det produseres jordbruksprodukter som omfattes av landbrukspolitikens markedsordninger. Hesten pleier kulturlandskapet, og er dekorativ på beite samtidig som den kan være et bindeledd mellom landbruk og turisme og mellom bygd og by. Hesten ivaretar mange menneskers behov for kontakt med dyr. Den bidrar til trivsel, naturopplevelser og rekreasjon. Hesten er også en viktig fritidsaktivitet både i sentrale og rurale strøk, særlig for unge jenter.

Ut fra alle disse forhold bør hestehold og hesteturisme øke som satsingsområde for landbruket.

Kilder

- Econ 2009. *Hest i Norge*. Rapport 2009-001. Econ.
- Jordbruksverket, 2005. *Hästar och anläggningar med häst 2004. Resultat från en intermittent undersökning*
<http://www.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/Amnesomraden/Statistik,%20fakta/Husdjur/JO24/JO24SM0501.pdf>
- Landbruks- og matdepartementet, 2007. *Ta landet i bruk! Landbruks- og matdepartementets strategi for næringsutvikling 2007–2009*. Oslo
- Landbruksdepartementet, 1999. *Om norsk landbruk og matproduksjon*, St.meld. nr. 19 (1999–2000), Oslo
- NILF 2007. Driftsgranskingar i jord- og skogbruk. Rekneskapsresultat. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Oslo
- Norges Bondelag, 2007. *Innstilling fra hestepolitisk utvalg*. Oslo